

- (ii) आगत्य च स गङ्गायास्तटाच्चिक्षेप वारिणि ।
उद्धृत्योद्धृत्य सिकताः पश्यतस्तस्य सोर्मिणि ॥

Group II

- (i) यथा छायातपौ नित्यं सुसम्बद्धौ परस्परम् ।
एवं कर्म च कर्ता च संश्लिष्टावितरेतरम् ॥
- (ii) तद् दृष्ट्वा मुक्तमौनस्तं तपोदत्तः स पृष्टवान् ।
अश्रान्तः किमिदं ब्रह्मन्करोषीति सकौतुकम् ॥

Group III

- (i) सस्यगर्भिणी धरणी हरिता
स्वेदबिन्दुभिर्वैरभिषिक्ता
तेषामेव श्रमेण फलिता हसति मेदिनीयम्
हरितक्रान्त्यास्तद् हरितत्वं ध्वजेऽपि पल्लवितम् ।
ध्वजे स्थितेयं हरिताभा मां प्रेस्यते सततम्
'जयतु किसानो' वदन्ती ह्यहं नमामि तं कृषकम् ॥

Group IV

- (i) दुःखिताः परदुःखेषु निर्लोभा दुर्लभेषु च ।
विपक्षेषु क्षमावन्तः सन्तः सुकृतपादपाः ॥
- (ii) तस्मादभूत् केसरखानवीरः पुनस्तदीयो हसनक्षितीशः ।
तस्मादभूदेदलशाहभूपः पुत्रोऽभवत् तस्य मुबारखेन्द्रः ॥

Q.II. (A) Answer any two questions in English from group I and II 8
each :

Group I

- (i) What instructions did अनन्तभट्ट give to सोमशर्मा ?
(ii) What does shortage of energy mean ?
(iii) Write the qualities of great sculptor करमरकर.

Group II

- (i) According to the poem नमामि राष्ट्रध्वजम् what does the white colour suggest ?

(B) Answer any five question in Sanskrit :

- (i) सोमशर्मा अनन्तभट्टेन सह कुत्र उपविष्टः ?
- (ii) जैविकवायुः कस्माद् प्रभवति ?
- (iii) बेल्तूरमठे करमरकरमहोदयेन कस्य पूर्णाकृतिशिल्पं निर्मितम् ?
- (iv) ग्रामवासिभिः अतिथयः कथं सत्कृताः ?
- (v) कारगिलमखे कैः स्वप्राणाहुतिः दत्ता ?
- (vi) आर्येषु सङ्गतं कथं भवति ?
- (vii) धर्मस्य मूलं किम् ?
- (viii) राहोः आस्यमध्ये पतितोऽपि कः पुण्यचयं ददाति ?

Q.V. (A) Translate any one unseen passage / dialogue into English : 5

- (i) एकदा दुर्बुद्धिः आनन्दमग्नं सुबुद्धिम् अपृच्छत्, “भवतः आनन्दस्य शान्तेश्च किं रहस्यम् ?” सुबुद्धिः उवाच, “मित्र । मम चत्वारः अङ्गक्षकाः सन्ति । प्रथमं तु सत्यं यत् माम् अपराधात् सर्वदा रक्षति । द्वितीयः स्नेहः, अहं सर्वान् कर्मचारिणः पुत्रवत् मन्ये । तृतीयः न्यायः, यः मामन्यायात् रक्षति । चतुर्थः त्यागः, मां दानाय प्रेरयति । अतः एतेषां सहायतया अहं सर्वदा आनन्देन जीवामि लोकहितं च करोमि इति ।” दुर्बुद्धिः श्रद्धया तस्य चरणयोः अपतत् ।
- (ii) एकदा राजकुमारः सिद्धार्थः विहारार्थम् उपवनं गतः । बाणेन विद्धः एकः हंसः भूमौ पतितः आसीत् । एतद् दृष्ट्वा सिद्धार्थस्य चित्तं करुणया व्याकुलं जातम् । सः धावित्वा हंसस्य शरीराद् बाणं निष्कास्य तमङ्गे अधारयत् । अत्रान्तरे देवदत्तः धावन् तत्र प्राप्तः । सिद्धार्थस्य हस्ते हंसं दृष्ट्वा सः उच्चैः अवदत्, “सिद्धार्थ ! एषः हंसः मया बाणेन निपातितः, अतः मह्यं देहि ।” सिद्धार्थः दृढतया अवदत्, “अहं न दास्यामि । अहम् अस्य रक्षकोऽस्मि । राजा सर्वं वृत्तान्तमाकर्ण्य आदिशत्, “यस्य समीपं हंसः गमिष्यति तस्यैव भविष्यति ।” हंसः सिद्धार्थस्य समीपं गतवान् । सत्यमिदम् - भक्षकाद् रक्षकः श्रेयान् ।
- (iii) भरतः - अथ तुल्ये पुत्रविप्रवासे कथमहमरण्यं न प्रेषितः ।
कैकेयी - जात ! मातुलकुले वर्तमानस्य प्रकृतिभूतस्ते विप्रवासः ।
भरतः - अथ चतुर्दशवर्षाणि किं कारणमवेक्षितानि ।
कैकेयी - जात ! चतुर्दश दिवसा इति वक्तुकामया पर्याकुलहृदयया चतुर्दशवर्षाणीत्युक्तम् ।
भरतः - अस्ति पाण्डित्यं सम्यग् विचारयितुम् ।

Q.V. (B) Translate any one group of verses into English : 4**Group I**

- (i) कर्मायत्तं फलं पुंसां बुद्धिः कर्मानुसारिणी ।
तथापि सुधिया भाव्यं सुविचार्यैव कुर्वता ॥

- (v) I do not remember children's names.
 (vi) The trees grow on the mountain.
 (vii) Lion is the king of beasts.
 (viii) At the beginning of drama the actor calls his wife.

Q.VIII. Solve the following questions :

15

(A) Recognize any three of the following forms :

- (i) प्रारब्धा (ii) अस्य (iii) मिलित्वा
 (iv) प्रयास्यन्ति (v) तप्तुम्

(B) Dissolve and name the compounds : (Any three)

- (i) निद्रापीडितः (ii) महाभूतानि (iii) पुस्तकस्थानि
 (iv) ख्यातकीर्तः (v) सकौतुकम्

(C) Dissolve sandhi as following : (Any three)

- (i) ततस्तमानेतुम् (ii) सस्यांशाश्च (iii) मन्दिरेऽनेन
 (iv) वागणयित्वा (v) वह्नेर्नाधः

(D) Complete any three of the following sentences by choosing the suitable alternative given in the brackets :

- (i) रुग्णः स्वयमेव समीपे आगच्छतु । (मम / मह्यम् / माम्)
 (ii) जैविकतैलं निर्मायते । (गोमयात् / अवकरात् / एण्डबीजात्)
 (iii) कृते पण्डुरपुरमिव तीर्थक्षेत्रम् । (कलावद्धिः, कलावतां / कलावन्तः)
 (iv) एष महाजनः नास्माभिः । (विज्ञातः / विज्ञातम् / विज्ञातवान्)
 (v) वयं भोजनार्थं किमपि भवते । (समर्पयामि / समर्पयामः / समर्पयति)

(E) Do as directed : (Any three)

- (i) आसीत् कोऽपि द्विजः । (Make the sentence plural)
 (ii) गजाननं नमामि । (Use the indeclinable 'नमः' instead of 'नमामि')
 (iii) भवान् अस्माकं जीर्णकुटीम् आगच्छतु । (Use 'त्वम्' instead of 'भवान्')
 (iv) समाप्तेऽध्ययने रॉथफिल्डमहोदयेन टागोरमहोदयेन सार्धं परिचयः कारितः ।
 (Remove absolute locative)
 (v) भगवता तस्मै नूतनचीवराणि दत्तानि । (Change the voice)

Best Of Luck

	Lord asked, "What did you do with the old robes?" He replied, "Lord, those robes were used by me as mattress/bedding." The Lord asked, "What did you do with the old mattress/bedding?"	
(v)	When he returned home, then he realized that the idol that slipped off from his hand shattered and lay there itself on the road. Considering himself an offender, he narrated everything to his mother. At that time, the mother said, "child नरेन्द्र, stop deploring. Even though you did not worship the idol, yet you indeed worshipped the Goddess of power in the form of the girl." Blessed were the mother and young नरेन्द्र.	5
A.I.	(B) Translate any two groups of verses into English :	
	Group I	
(i)	The achievement of all objectives / aims (four पुरुषार्थ) of men is through knowledge alone, without (apart from) knowledge there is no achievement of any purpose. Hence, having realized these virtues of knowledge, the wise ones (leaders) never give up / reject knowledge.	2
(ii)	And having come there, while he (the boy) was looking at him, picking up again and again, he (इन्द्र) threw sand from the banks of गङ्गा into the water full of waves.	2
	Group II	
(i)	Just as sunshine and shade are interdependent, likewise, the subject and the object are mutually connected. Explanation : There is a cause for every effect.	2
(ii)	Seeing that, तपोदत्त broke the silence and asked him with curiosity, "O Brahmin, why are you tirelessly doing this?"	2
	Group III	
(i)	Sprinkled with whose drops of sweat, the earth possessing crops in her womb is green. This earth, which has yielded fruit due to their efforts, smiles. That greenery of the green revolution has foliated	4

(iii)	<p>Since childhood respected कर्मकर was interested in sculptures. He was a very good observer. He was also compassionate. He displayed patriotism by helping and supporting the freedom fighters. He was generous. He was a great support for the poor students. For the development of his village, he always helped in every possible way.</p>	2
Group II		
(i)	<p>India has achieved success in the field of science and technology. At पोखरण, India conducted her first nuclear test successfully. This success can be seen in white colour. Indian scientists are also successful in computer science. They are the magicians in modern age. The glorious achievement in the field of science is symbolized by white colour. This white colour encourages poetess and makes her heart full of pride. Therefore, she salutes these scientists by saying 'जय विज्ञान'.</p>	2
(ii)	<p>One can acquire many things and attain success and joy by begging things from others, but such joy is meaningless. The poet says that real success and joy lies in achieving things with one's own hard work. Hard-earned success and joy are long-living.</p>	2
(iii)	<p>अन्योक्ति is a figure of speech in rhetoric, where words uttered to somebody are, in reality, meant for somebody else. अन्योक्ति is generally used to advise people without directly addressing them, thus avoiding confrontation yet ensuring a positive impact. The unattractive honey-bee drinks honey out of the beautiful and fragrant lotuses. The कुटज flower has neither fragrance nor honey. Thus, if a honey-bee approaches the कुटज, it is merely by chance. In the कुटजान्योक्ति the poet advises the कुटज flower that it should not insult the honey-bee because, it has been honored by the lotuses bearing fragrance and honey. The poet is suggesting that, if a simple looking but a great person comes to us, we should not demean him due to his unattractive appearance, but should rather honour him for his worth. It is an opportunity that can't be wasted.</p>	2

(iii)	<p>सङ्गणकः । एकविंशतितमं शतकं सङ्गणकस्य नाम्ना एव प्रसिद्धं भवति । विविधाः गणनक्रियाः सङ्गणकः सलीलं करोति । केवलं सङ्गणनक्रियायामेव सङ्गणकस्य रुचिः भवति एतद् न सत्यम् । किन्तु सः काव्यं करोति, गीतानि गायति, चित्राणि च आलिखति । सङ्गणकस्य विशिष्टा भाषा भवति । संस्कृतभाषा व्याकरणशास्त्रेण सुबद्धा वर्तते । अतः संस्कृतभाषा सङ्गणकाय उपयुक्ता इति मतं प्रसिद्धम् ।</p> <p style="text-align: center;">OR</p> <p>Complete the story.</p> <p>अस्ति हेमाङ्गदे देशे राजपुरं नाम नगरम् । तत्र जीवंधरो नाम कोऽपि दयाशीलो राजपुत्रोऽभवत् । एकदा प्रवृत्ते मधुमासे जीवंधरकुमारः वयस्यैः सह जलक्रीडां कर्तुं नदीं गतः। तत्र आसन्नमरणः कोऽपि कुक्कुरः तस्य दृष्टिमागतः । केनापि निर्दयेन भृशं ताडितः सः रुधिरप्लावितः तत्र पतितः करुणं आक्रोशति स्म । भूतानुकम्पी राजकुमारः बहु दुःखितः। तत्समीपम् आगत्य करतलेन परामृशन् करुणस्वरेण कुमारः अभाषत, 'भद्र केन निर्दयेन नराधमेन मारितोऽसि । भवतु यथाशक्ति लघूकरोमि ते दुःखम् । इत्युक्त्वा कुक्कुरं समाश्वासयितुं भृशं प्रायतत । हस्तेन जलमानीय तमपाययत् । तथा च सानुक्रोशं भगवन्तं प्रार्थयित्वा तत्कर्णे मूलमन्त्रमुपदिष्टवान् । तस्य मन्त्रसामर्थ्येन स सारमेयः शान्तः सद्गतिं च गतः । अहो भूतदया महानुभावस्य ।</p>	5
A.IV. (A) Rewrite the following sentences according to the order :	<p>(i) परं तौ त्यक्त्वा स नान्यत्र गतः । (ii) तावेव मम मित्रे इति सोऽकथयत् । (iii) मम परिचयोऽपि नासीत् तयोः परं मम दैन्यावस्थां वीक्ष्यापि ताभ्यां मह्यं सत्कारो प्रतिपादितः। (iv) तौ अधनौ किन्तु तयोः मनसी उदारे । (v) एषैव तयोः आत्मिकी संपद् ।</p> <p style="text-align: center;">OR</p> <p>Answer any five question in Sanskrit :</p> <p>(i) सोमशर्मा अनन्तभट्टेन सह उद्याने आम्रवृक्षस्याधः दोलायामुपविष्टः । 1 (ii) गोमयात्, पर्णावशेषाद्, अवकराच्च जैविकवायुः प्रभवति । 1 (iii) बेल्लूरमठे करमरकरमहोदयेन श्रीरामकृष्ण परमहंसमहोदयस्य पूर्णाकृतिशिल्पं निर्मितम् । 1 (iv) ग्रामवासिभिः अतिथयः स्वगृहं भोजनार्थमाहूताः, बहुना आतिथ्येन नृत्यगीतवादनैश्च सत्कृताः। 1 (v) कारगिलमखे यैः सततं मातृभूः सेविता स्वशोणितेन च धरणी रक्ता तैः योद्धृभिः स्वप्राणाहुतिः दत्ता । 1 (vi) आर्येषु सङ्गतं पूर्वम् अणु (लघु), पश्चात् च बृहत् भवति । 1 (vii) धर्मस्य मूलं दया अस्ति । 1 (viii) राहोः आस्यमध्ये पतितोऽपि कलानिधिः (चन्द्रमाः) पुण्यचयं ददाति । 1</p>	5

	Explanation : Though our past actions or Karma decide what we get in life, it is necessary that we act only after prudent thinking and having the right intention.	
(ii)	These six suffer grief the envious, abusive, dissatisfied angry, always suspicious and the one who always lives dependent on others.	2
	Group II	
(i)	What is the use of wealth for those who do not do charity ? What is the use of knowledge for those who are overcome by hatred ? What is the use of good looks for those who are devoid of virtues ? What is the use of a family where all the people are characterless ?	4
	Group III	
(i)	A matter, though possessing innumerable virtues, is criticized just due to one fault; just like the garlic, which has the essence of all drugs, is criticized (only due to its repulsive odour).	2
(ii)	In the three worlds there is no other secret of mesmerizing as great as charity, friendship, kindness towards the beings and sweet speech.	2
	A.VI. Answer in English : (Any two)	
(i)	Sage मार्कण्डेय has talked about various signs. There are different codes for people of different nature. Like, the eyebrows of a calm person should be like crescent moon whereas of a dancer, they should be in bow like shape. The images of deities should have various ornaments. Their faces should be pleased, charming whereas their attires should be of silk etc. The images of sages, seers should be with hair locks, bark. They should look weak but lustrous.	2
(ii)	Generally, lines, shape, light and shade are important factors in any drawing. If somebody has imitated any picture then it has to resemble the original one. Position, degree proportion sweetness, size of land, differences, resemblance, drawing pictures in small or	2

(iii)	धैर्यं मनुजस्य श्रेष्ठं भूषणम् अस्ति ।	1
(iv)	क्रोधः मृदुवादेन शाम्यति ।	1
(v)	अहं बालकानां नामानि न स्मरामि ।	1
(vi)	वृक्षाः / दुमाः / पादपाः पर्वते रोहन्ति / वर्धन्ते ।	1
(vii)	सिंहः पशूनां राजा अस्ति ।	1
(viii)	नाटकस्य आरम्भे अभिनेता (सूत्रधारः) तस्य भार्याम् आह्वयति ।	1
A.VIII. Solve the following questions :		
(A) Recognize any three of the following forms :		
(i)	प्रारब्धा - Root प्र + आ + रभ् (1 AP) Past Passive Participle Feminine gender Nominative singular.	1
(ii)	अस्य - इदम् Third person pronoun Masculine, Neuter gender Genitive singular.	1
(iii)	मिलित्वा - Root मिल् (6 UP) Gerund त्वान्त अव्यय.	1
(iv)	प्रयास्यन्ति - Root प्र + या (2 PP) Second future tense Third person plural.	1
(v)	तप्तुम् - Root तप् (1 PP) Infinitive of purpose तुमन्त अव्यय.	1
(B) Dissolve and name the compounds : (Any three)		
(i)	निद्रापीडितः - निद्रया पीडितः । - तृतीया तत्पुरुष समास ।	1
(ii)	महाभूतानि - महान्ति भूतानि । - कर्मधारय समास ।	1
(iii)	पुस्तकस्थानि - पुस्तके तिष्ठन्ति इति । - उपपद तत्पुरुष समास ।	1
(iv)	ख्यातकीर्तः - ख्याता कीर्तिः यस्य सः । - बहुव्रीहि समास ।	1
(v)	सकौतुकम् - कौतुकेन सह । - अव्ययीभाव समास ।	1

